

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

І. В. Кучера

Історія України та національної культури:

навчально-методичний посібник

для підготовки до семінарських занять

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 013 «Початкова освіта»

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Івано-Франківськ
2022

УДК 94(477)
ББК 63.3 (4Укр.)

Рецензенти:

Адамович С. В., доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Новосад М. Г., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Друкується за ухвалою кафедри філософії, соціології та релігієзнавства факультету психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 26 серпня 2022 р.)

Кучера І. В. Історія України та національної культури: навчально-методичний посібник для підготовки до семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка [Електронне видання] / Ірина Кучера. Івано-Франківськ. 2022. 72 с.

Навчально-методичний посібник містить програму курсу, плани семінарських занять, тестові завдання, контрольні запитання, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, програмові вимоги та критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу «Історія України та національної культури».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	6
2. ПРОГРАМА КУРСУ	7
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	12
4. ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	24
5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ	56
6. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ»	64
7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ	67
8. ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ І ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	69
9. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70

ПЕРЕДМОВА

В умовах російської воєнної агресії проти України, що супроводжується ідеологічною та інформаційною експансією, вивчення навчальної дисципліни «Історія України та національної культури» є надзвичайно важливим і необхідним засобом захисту державних інтересів у духовній сфері. Освітня компонента розглядає низку актуальних для сьогодення питань: формування території сучасної України, становлення української нації та державотворчих процесів на українських землях, формування самобутньої і неповторної національної культури, роль і місце української держави й культури в європейському полікультурному просторі тощо.

Даний навчально-методичний посібник призначений насамперед для того, щоб допомогти студентам отримати необхідний інформаційний і довідковий матеріал, закріпити набуті знання та навички. Він містить програму курсу, плани семінарських занять, тестові завдання, питання для самоаналізу, програмові вимоги та критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу «Історія України та національної культури».

Метою вивчення курсу є поглиблення знань з історії та культури України; показ самобутності українського народу, його історії та культури; формування у студентів бачення історії України та сприйняття її культури, як невід'ємної складової світового історичного процесу та світової культурної спадщини.

Визначена мета реалізується шляхом розв'язання наступних **завдань**:

- проаналізувати етнічні й державотворчі процеси на території України та розкрити умови формування та розвитку вітчизняної культури, як самобутньої культури українців;
- формувати уявлення про вітчизняну історію і культуру, як частину всесвітнього історичного та культурного процесу;
- розвивати навички дослідницької роботи з джерелами та об'єктивного аналізу історичних фактів;
- виховувати патріотичні почуття та шанобливе ставлення до історії України, її історичних постатей та діячів культури.

У процесі вивчення курсу «**Історія України та національної культури**» студенти повинні:

знати:

- основні поняття з тем історії України та культури;
- принципи та методи аналізу історії та культури;
- методологічні основи курсу «Історії України та української культури»: антропологічний, соціологічний, філософський, формаційний підхід до вивчення історії та культури;
- періодизацію історичних епох та подій за сферами діяльності людини в різні періоди: від найдавніших часів до сучасності;

- культурні цінності, їх значення в історії та сучасності;
- різновиди матеріальної та духовної культури;
- стилі матеріальної культури в різні історичні періоди.

володіти:

- історичними джерелами та науковою літературою з історії України та української культури;
- базовим категоріально-понятійним апаратом історичної науки та культури;
- методами і навичками культури мислення, вміння аргументовано, переконливо викладати власні погляди.

розуміти:

- історичний процес у його різноманітності і суперечливості, взаємозв'язку та взаємозалежності;
- соціально-економічний, політичний та культурний розвиток українських земель від найдавніших часів до сучасності, проблеми періодизації історії;
- системний зв'язок всіх складових культури – мистецтва, літератури, релігії, етнографії, матеріальної культури, наукового знання, усіх духовних цінностей культури України.

вміти:

- пояснювати значення історичних процесів в процесі гармонійного розвитку особистості та суспільства;
- пояснювати принципи та методи аналізу історії;
- інтерпретувати особливості національної культури українського народу, його духовні цінності та пріоритети;
- аналізувати культурний розвиток України в різні історичні епохи;
- аналізувати тенденції розвитку національної культури в контексті світового культурного процесу;
- робити висновки про відродження та перспективи розвитку української культури в умовах державної незалежності;
- визначати основні форми і напрями розвитку національної культури, види, стилі і жанри мистецтв.

Форми поточного контролю:

- оцінювання засвоєного змісту матеріалу семінару, тобто усне і письмове опитування на семінарських заняттях;
- оцінювання творчих, пошукових завдань, доповідей, реферативних повідомлень;
- оцінювання контрольних робіт.

Вид підсумкового контролю: залік.

1. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Кількість годин, відведених на		
	лекції	семінари	самостійна робота

Тема 1. Вступ. Давні народи та культури на території сучасної України	2		6
Тема 2. Київська Русь – першооснова української державності. Галицько-Волинське князівство.	2	2	6
Тема 3. Українські землі у складі іноземних держав в XIV – перша половина XVII ст. Доба Ренесансу	2	2	6
Тема 4. Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст. Козацьке бароко	2	2	6
Тема 5. Національне відродження наприкінці XVIII – початку XX ст.	2		6
Тема 6. Перша світова війна. Національна революція та боротьба за українську державність у 1917-1921 роках		2	6
Тема 7. Україна у 1920-х – 1930-х рр. «Розстріляне відродження».	2	2	6
Тема 8. Друга світова війна та її наслідки	2	2	6
Тема 9. Україна у 2-й половині 1940-х - 1980-х роках. Проголошення державного суверенітету	2		6
Тема 10. Україна – суверенна держава		2	6

Всього за видами роботи	16	14	60
Усього	90		

2. ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Вступ. Давні народи та культури на території сучасної України

Предмет і завдання курсу «Історія України та національної культури». Основні джерела. Доба первісно-общинного ладу. Культура первісного суспільства. Зародження мистецтва. Мізинська стоянка. Трипільська культура.

Кочові народи. Культура населення скіфо-сарматського періоду. «Звіриний стиль». Відомі пам'ятки скіфських курганів. Релігійні вірування. Античні міста-держави Північного Причорномор'я та їх культура.

Східні слов'яни. Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян. Матеріальна та духовна культура давніх слов'ян.

Тема 2. Київська Русь – першооснова української державності. Галицько-Волинське князівство. Культура Київської Русі

Утворення та розвиток Київської Русі у IX-X ст. Теорії походження Київської Русі. Русь за Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Руська Держава у другій половині XI ст. Причини феодальної роздробленості та її наслідки. Господарське життя Київської Русі.

Утворення Галицько-Волинського князівства та особливості його розвитку. Золотоординське іго в українських землях та його наслідки. Економічні і соціальні процеси.

Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Християнство як чинник нових культурних процесів. Писемність. Освіта і наука. Літописання. Література. Право та законодавство. Архітектура. Культові споруди. Монументальний живопис. Мистецтво мозаїки. Фрески. Іконопис. Книжкова мініатюра. Художнє ремесло. Музична культура.

Тема 3. Українські землі у складі іноземних держав в XIV – перша половина XVII ст. Доба Ренесансу

Українські землі у складі Литви та Польщі, Речі Посполитої. Соціально-економічний і культурний розвиток українських земель у другій половині XIV – XVI ст. Основні тенденції економічного розвитку. Фільварки, торгівля та митна справа.

Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ та її роль в історії українського народу. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – 20-30-х рр. ст.

Українська культура доби Ренесансу. Відродження та поширення гуманістичних ідей у духовній культурі. В-К. Острозький і його роль у відродженні української культури і захисті православної церкви. Розвиток

освіти і науки. Острог – культурно-освітній центр. Ренесансний стиль у будівництві. Архітектура і мистецтво.

Тема 4. Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст. Козацьке бароко

Визвольна війна 1648 – 1657 рр.: причини, характер, рушійні сили, хід та значення. Б. Хмельницький. Відродження української державності та суспільно-політичний устрій Війська Запорізького. Переяславська рада 1654 р. та Березневі статті, їх оцінка в сучасній історичній літературі.

Українські землі у другій половині XVII ст. Руїна, її причини та наслідки.

І. Мазепа і його доба. Полтавська битва 1709 р. та її наслідки.

Обмеження царським урядом автономних прав України (І половина XVIII ст.). І Малоросійська колегія та Правління гетьманського уряду, їх діяльність. Гетьман К. Розумовський. Остаточна ліквідація гетьманства та Гетьманщини. Знищення Запорізької Січі. Економічна політика в Гетьманщині. Торгівля, фінанси та грошовий обіг.

Українська культура у II половині XVII – XVIII ст. Освіта, наука, книгодрукування. Києво-Могилянська академія. Колегіуми у Чернігові, Харкові, Переяславі. Греко-католицькі і католицькі навчальні заклади. Львівський університет.

Література, музична культура, усна народна творчість. Внесок українців у розбудову Російської імперії.

Визначні архітектурні пам'ятки доби козацького бароко, рококо. Творчість архітекторів І. Григоровича-Барського, С. Ковніра, Я. Погрібняка, В. Растреллі, Й. Шеделя. Живопис. Школи іконопису і гравюри. Мистецтво портрета.

Тема 5. Національне відродження наприкінці XVIII – початку ХХ ст.

Адміністративно-територіальний устрій та правове становище українських земель у складі Росії та Австрії. Особливості соціально-економічного розвитку. Суспільно-політичне життя. Українське національне відродження. Соціально-політичні рухи у другій половині XIX ст. Русифікаторська політика царизму. Перші політичні партії наприкінці XIX – на початку ХХ ст.

Економічний розвиток українських земель. Промисловий переворот. Розвиток ринкових відносин і підприємництва.

Особливості розвитку української культури в складі Російської та Австро-Угорської імперій. Періоди культурно-національного відродження. Освіта. Наука. Інтелектуальний і культурний рух 1850 – 1870-х рр. Література. Музика. Театральне мистецтво. Архітектура класицизму. Палацово-паркова архітектура: палац К. Розумовського в Батурині, палац

Галагана на Чернігівщині. Еклектизм. Оперні театри в Києві, Одесі, Львові. Живопис. Українські благодійники та меценати.

Тема 6. Перша світова війна. Національна революція та боротьба за українську державність у 1917-1921 роках

Перша світова війна і Україна.

Становище в Україні після повалення царизму. Утворення Центральної Ради. М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра. Універсали Центральної Ради. Українізація війська. Економічна політика. Проголошення радянської влади в Україні. Брестський мир і Україна. Відновлення влади Центральної Ради.

Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського: внутрішня та зовнішня політика. Причини падіння.

Утворення Директорії. Революційні події у Галичині. Проголошення ЗУНР. Акт Злуки 22.01.1919 р. Друга війна Росії проти УНР. Проголошення більшовицької УСРР. Боротьба за владу в Україні у 1919-1920 рр. Селянський повстанський рух. Н. Махно. Перший Зимовий похід. Варшавський договір. Радянсько-польська війна 1920 р. Утвердження радянської влади в Україні. Ризький мирний договір. Другий Зимовий похід. Основні підсумки та уроки Української національної революції.

Розвиток культури в період національної революції 1917- 1920 рр.

Тема 7. Україна у 1920-х – 1930-х рр. «Розстріляне відродження».

Встановлення й утвердження комуністичного і тоталітарного режиму. Міжнародна діяльність УСРР на початку 1920- х рр. Соціально-економічне і політичне становище України. Перехід до НЕПу. Голод 1921-1923 рр. Холодноярська Республіка. Створення СРСР і Україна. Політика коренізації її особливості та наслідки. Досягнення, прорахунки та згортання українізації. Релігійне життя.

Радянська модернізація. Індустріалізація. Колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. і визнання геноцидом міжнародною спільнотою. Сталінський тоталітарний режим та масові репресії в Україні. «Розстріляне відродження».

Західноукраїнські землі в складі Румунії, Польщі, Чехословаччини. Українські політичні партії та організації у Східній Галичині, Буковині та Закарпатті. Українське питання напередодні II Світової війни. Проголошення незалежності Карпатської України. Августин Волошин.

Розвиток української культури у Західній Україні у 1923- 1939 рр. Культура української діаспори у міжвоєнний період. Наукові та освітні установи. Празька поетична школа.

Тема 8. Друга світова війна та її наслідки

Початок Другої світової війни. Вступ Червоної Армії на територію Західної України.

Напад Німеччини на СРСР. Воєнні дії та їх наслідки. Проголошення 30.06.1941 р. незалежності України. Радянська течія Руху Опору. Окупаційний режим в Україні. Націоналістична течія Руху Опору: діяльність ОУН, УПА. Вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Культура України в роки війни.

Україна в перші повоєнні роки. Адміністративно-територіальні зміни. УРСР на міжнародній арені. Переселення і депортації. Операція «Вісла». Основні заходи і проблеми відбудови господарства. Голод 1946-1947 рр. Повоєнна радянська західних областей України. Боротьба ОУН-УПА з радянською владою. Культурно-ідеологічні процеси та посилення сталінізму.

Тема 9. Україна у другій половині 1940-х - 1980-х роках. Проголошення державного суверенітету

Україна в перші повоєнні роки. Адміністративно-територіальні зміни. УРСР на міжнародній арені. Переселення і депортації. Операція «Вісла». Основні заходи і проблеми відбудови господарства. Голод 1946-1947 рр. Повоєнна радянська західних областей України. Боротьба ОУН-УПА з радянською владою. Культурно-ідеологічні процеси та посилення сталінізму.

Україна в умовах десталінізації. «Політична відлига». Критика культури особи Сталіна. «Шестидесятники». Економічні реформи 1957 р., 1965 р. та їх наслідки для України. Особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку УРСР в роки застою. Дисидентський рух 1960-х – 1970-х рр. в Україні, його основні течії та напрямки. Проблеми і протиріччя розвитку УРСР під час перебудови 1985 – 1991 рр. Створення нової політичної ситуації в Україні на межі 1980-х – 1990-х рр. Декларація «Про державний суверенітет України». Виникнення нових партій та рухів. Особливості економічного становища.

Тема 10. Україна – суверенна держава

Україна в часи незалежності (1991 – 2019 рр.). Політична криза в СРСР 1991 р. Прийняття «Акту проголошення незалежності України». Державотворчі процеси в Україні у 1990-х рр. Л. Кравчук та Л. Кучма. Прийняття Конституції 1996 р. Економічна криза 1990-х рр. та її причини. Курс переходу до ринкових економічних відносин в країні та його реалізація. Економічні перетворення на початку XXI ст. в Україні.

Вибори 2004 р. та політична криза в Україні. Президент В. Ющенко, діяльність його урядів. Президентство В. Януковича. Революція гідності 2013 р.: причини та наслідки. Окупація та анексія Криму РФ. П. Порошенко – п'ятий президент України. Конфлікт з РФ: причини, сутність, наслідки. Основні напрямки зовнішньополітичної діяльності України. Угода про асоціацію з ЄС. Активізація співробітництва з НАТО.

Культурне та духовне життя наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. Церква в Україні. Проблема підняття престижу української культури, входження її у світовий культурний простір, розширення й інтенсифікації міжнародних культурних зв'язків.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Київська Русь – першооснова української державності. Галицько-Волинське князівство.

План

1. Утворення та розвиток Давньоруської держави у IX-X ст. Теорії походження Київської Русі.
2. Піднесення і розквіт Київської Русі наприкінці X – XI ст.
3. Політична роздробленість Київської Русі (кінець X – середина XIII ст.).
4. Галицько-Волинська держава (1199-1349 рр.) Зв'язок соціології з іншими науками.
5. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (освіта, наука, література, архітектура та образотворче мистецтво).

Література

- Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.
- Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / за ред. чл-кор. НАН України М. Ф. Котляра. Київ: Наук. думка. 2002. 400 с.
- Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.
- Дашкевич Я. Українські землі в часах Галицько-Волинської державності (кінець X – середина XIV ст.). Пам'ять століть. 2002. № 4. С. 3–21.
- Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 1: (До половини XVII століття). 238 с.
- Історія світової та української культури: підручник для вищ. закл. освіти / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. Київ: Літера ЛТД, 2006. 480 с.
- Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.
- Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с.
- Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.
- Котляр М. Ф. Економічні та соціальні процеси в Галицько-Волинській Русі. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження. Київ. 2011. Т. 1. С. 289-314.
- Кульчицький В. С., Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Галицько-Волинська держава (1199–1349): монографія. Львів: БІБЛЬОС, 2005. 280 с.
- Ричка В. М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації Український історичний журнал. 2001. № 2. С. 23–33.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Теми доповідей та повідомлень

1. Візантійські впливи в культурі вітчизняного Середньовіччя.
2. Давньоруські літописні твори та їх автори.
3. Рукописна книга як витвір давньоруського мистецтва.
4. Давньоруська сакральна архітектура та монументальний живопис.
5. Галицько-Волинський літопис як джерело історії середньовічної вітчизняної культури.
6. Християнізація Русі та її наслідки.
7. Боротьба Русі з монголо-татарами.
8. Політичні портрети галицьких князів Володимира та Ярослава Осмомисла.
9. Соціальна структура давньоруського суспільства.
10. Володимир Мономах: політичний портрет.

Питання для самоаналізу

1. За яких обставин утворилась держава Київська Русь?
2. Яка теорія походження Київської Русі здається Вам найбільш обґрунтованою? Поясніть чому?
3. Які періоди виділяють у політичній історії Київської Русі?
4. Оцініть значення запровадження на Русі християнства.
5. Доведіть, що X-XI ст. слали періодом розквіту Київської держави.
6. Визначте історичне значення Київської Русі.
7. Охарактеризуйте роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
8. Коли вперше згадується назва «Україна» і яким є її походження?
9. Чому монастирі та церкви Київської Русі були не лише релігійними, а й освітніми та політичними центрами?
10. Які позитивні та негативні впливи на культуру Давньої Русі спричинив період феодальної роздробленості?

Тема 2. Українські землі у складі іноземних держав в XIV – перша половина XVII ст. Доба Ренесансу

План

1. Українські землі у складі Великого Князівства Литовського.
2. Становище українських земель у складі Речі Посполитої.
3. Братства та братські школи як центри освіти XVI-XVII ст. Діяльність Острозького колегіуму.
4. Книгодрукування, архітектура та образотворче мистецтво України в XIV-XVII ст.

5. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ на початковому етапі свого існування.

Література

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.

Горобець В. М. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. Київ: Кріон. 2009. 203 с.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.

Гурбик А. Економічне життя українських земель у XII – XVI ст. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження. Київ. 2011. Т. 1. С. 323-372.

Дорошенко Д. І. Нарис історії України: у 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 1: (До половини XVII століття). 238 с.

Ісаєвич Я. Найстаріші документи про діяльність братств на Україні. Історичні джерела та їх використання. 1966. Вип. 2. С. 12-22.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с.

Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. Т. 1. 800 с.

Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Климовський С., Сварник І., Войтович Л., Ващук Д., Блануца А., Черкас Б. Україна: литовська доба 1320-1569. Вид. 2-ге, переробл. / відп. ред. Ю. Ференцева. – Київ: ТОВ «Балтія□Друк». 2017. 176 с.

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3-х т. Київ, 1990. Т. 2. 566 с.

Теми доповідей та повідомлень

1. Історія формування Литовського князівства.
2. Кревська унія: передумови ухвалення, зміст, реалізація.
3. Брестська унія: наслідки для українського народу.
4. Діяльність П. Сагайдачного.
5. Історія козацького бойового мистецтва.
6. Козаки – характерники: практики та міфологія.
7. Православні братства в історії України.
8. Культурний діяч Костянтин Острозький.
9. Архітектура і скульптура ренесансного Львова.

10. Іконопис XIV–XVI ст. : єдність традицій та інновацій

Питання для самоаналізу

1. Приєднання чи завоювання: яким був перехід українських земель до складу Литовської держави?
2. Чому саме гуманізм вважають основою світогляду епохи Відродження? Які основні риси ренесансного гуманізму?
3. Коли закінчився «оксамитовий» період перебування українських земель в складі Литви? Що змінилося?
4. Які зовнішні фактори сприяли об'єднанню Литви та Польщі в одну державу?
5. Чи вплинув братський рух на консолідацію українського народу?
6. Чи змогла Брестська унія об'єднати українське суспільство?
7. Чому Польща проводила політику полонізації та окатоличення українського населення?
8. Кого з представників українського гуманістичного руху Ви знаєте? Яка їх роль в університетській освіті XV–XVI ст. ?
9. Чому козацько-селянські повстання першої половини XVII ст. закінчилися поразкою?
10. В чому полягав зв'язок «Ординації» 1638 року з Визвольною війною середини XVII століття?

Тема 3. Державно-політичний та культурний розвиток українських земель у середині XVII – XVIII ст. Козацьке бароко

План

1. Національно-визвольна війна українського народу (1648-1657 рр.):
  - а) воєнно-політичні події. Зборівський договір від 8 серпня 1649 р. Білоцерківський мирний договір від 18 вересня 1651 р.
  - б) створення української національної держави, її соціально-економічний розвиток, політичний та суспільний устрій.
  - в) Переяславська угода. «Березневі статті» 1654 р. Наслідки Переяславської угоди 1654 р.
2. Козацько-гетьманська держава та українські землі у другій половині XVII – XVIII ст.
3. Українська культура доби бароко (освіта, література, музика, театр, архітектура та живопис).

Література

- Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.
- Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.
- Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с.

Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. Т. 1. 800 с.

Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657. Збірник за документами актових книг. Київ. 2008. 1011 с.

Український гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. у 2 кн. / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бачинська, В. Горобець (заст. відп. ред.), О. Гуржій, В. Матях (відп. секр.), Ю. Мицик, В. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб (заст. відп. ред.). НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 580 с.

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3-х т. Київ, 1990. Т. 2. 566 с.

Теми доповідей та повідомлень

1. Політика гетьмана І. Мазепи.
2. Конституція П. Орлика.
3. Колонізація Слобожанщини у другій половині XVII ст.
4. Обмеження прав Гетьманщини у роки правління гетьмана І. Скоропадського (1708–1722 рр.).
5. Наказний гетьман П. Полуботок. Діяльність Першої Малоросійської колегії (1722–1727).
6. Лібералізація царської політики по відношенню до Гетьманщини. Політика гетьмана Д. Апостола (1727–1734).
7. Заснування Нової Січі (1733 р.). Відновлення традиційного військово-політичного устрою Запорозжя.
8. Правління гетьманського уряду (1734–1750).
9. Останній гетьман Війська Запорозького К. Розумовський (1750– 1764 рр.)
10. Діяльність Другої Малоросійської колегії (1764–1786).
11. Гайдамацький рух. Коліївщина.
12. Архітектор і культурний діяч Іван Григорович-Барський.
13. Композитор Микола Дилецький.
14. «Козак Мамай» – народна картина-парсуна Нового часу.
15. Козацьке літописання та формування національної самосвідомості (Григорій Граб'янка, Самійло Величко, Адріан Чапа, Василь Рубан).

Питання для самоаналізу

1. Яких помилок, на ваш погляд, припустилось козацтво під час будівництва власної держави?

2. В чому особливість політичного та соціально-економічного ладу Війська Запорозького? Чи він відрізнявся від устрою сусідніх держав?

3. Чому козацькій державі не вдалось зберегти соціально-економічні досягнення революції середини XVII ст. В чому причини відновлення феодальних порядків?

4. Якими були, на ваш погляд, причини переходу гетьмана І. Мазепи на бік Швеції під час Північної війни?

6. З якою метою було створено Першу Малоросійську колегію? Чим її діяльність відрізнялась від роботи Другої Малоросійської колегії?

7. Які внутрішні та зовнішні причини скасування інституту гетьманства на Лівобережжі ви можете назвати?

8. Чому Дмитро Антонович визначав епоху гетьманування Івана Мазепи як «другу золоту добу українського мистецтва»?

9. Назвіть основні жанри вітчизняної літератури XVII-XVIII ст. та зазначте характерні теми-символи для української пісні і думи Нового часу?

10. Чи можливо виділити національні особливості розвитку українського живопису XVII-XVIII ст.? Аргументуйте відповідь.

Тема: 4. Національна революція та боротьба за українську державність у 1917-1921 роках

План

1. Доба Центральної Ради (1917-1918 рр.).
2. Українська держава Павла Скоропадського (1918 р.).
3. Директорія УНР. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1919 рр.).
4. Боротьба за владу в Україні в 1919-1921 рр. Причини поразки та значення української революції.
5. Українська культура в 1917-1921 рр.

Література

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків : ХНУВС, 2017. 108 с.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.

Крилова Н. Центральна Рада: від автономії до незалежності. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1, ч. 1. С. 17-21.

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 413 с.

Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: Персональний вимір. Київ: Інститут історії України НАН України. 2016. 518 с.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. 589 с.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1997. Т. 2: 10 груд. 1917 р. – 29 квіт. 1918 р. 423 с.

Теми доповідей і повідомлень

1. М. Грушевський – науковець і політичний діяч.
2. В. Винниченко – митець і політик.
3. С. Петлюра: політичний портрет.
4. Від царського ад'ютанта до гетьмана України: риси до портрета П. Скоропадського.
5. Діяльність Х. Раковського в Україні.
6. Н. Махно – ватажок повстанського руху на півдні України.
7. Білогвардійський рух на території України.
8. Політика «воєнного комунізму» та її здійснення в Україні.
9. Директорія УНР: джерела успіху та причини невдач.
10. ЗУНР в історії українського державотворення.

Питання для самоаналізу

1. Які проблеми – національні чи соціальні – насамперед турбували більшість населення України в 1917–1921 рр.?
2. З чим пов'язані успіхи й невдачі політичних режимів, що встановлювалися в Україні протягом 1917–1920 років?
3. Чому з усіх політичних сил, що боролися за владу на території України, перемогу здобули більшовики?
4. В чому причини невдач всіх українських національно-державницьких сил?
5. Чому УЦР, більшість у якій склали автономісти, у IV Універсалі проголосила незалежність України?
6. Що можна віднести до найбільших успіхів режиму гетьмана П. Скоропадського і які кроки у його політиці призвели до його падіння?
7. Дайте характеристику культурно-освітній діяльності Української Центральної Ради.

8. Дайте оцінку перебуванню німецьких та австро-угорських військ на території України у 1918 р.

9. Які практичні кроки здійснив уряд гетьмана П. Скоропадського у справі відродження та розвитку української культури і науки?

10. Проаналізуйте вплив революційних подій 1917-1920 рр. на розвиток театрального, образотворчого мистецтва та літератури.

Тема 5. Україна у 1920-х – 1930-х рр.

«Розстріляне відродження».

План

1. «Форсована індустріалізація»: причини, сутність і завдання. Насильницька колективізація і розкуркулення в Україні: причини і наслідки.
2. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні як злочин проти українського народу.
3. Репресії на Україні в 20-30-тих роках, їх наслідки.
4. Культура в системі суспільних відносин 20-30-х рр. Трагічна доля української інтелігенції.
5. Соціально-економічне й національно-політичне становище Західної України. Діяльність національно-патріотичних організацій.

Література

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 2. 688 с.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с.

Полянський О. Український рух опору в 1921–1939 рр.: підручники і посібники. Тернопіль: 2004. 64 с.

Теми доповідей і повідомлень

1. Політичні погляди М. Скрипника та О. Шумського
2. Українське національно-культурне відродження 20-30-х рр.
3. Тоталітаризм як явище світового порядку. Його суть і особливості в радянському Союзі.

4. Політичні портрети А. Мельника та С. Бандери.
5. Організація українських націоналістів: стратегія і тактика.
6. Особливості літературного процесу в 20-30-х рр. ХХ ст.
7. Суспільно-культурна діяльність М. Хвильового.
8. Драматургія та новаторство у театрі «Березіль».

Питання для самоаналізу

1. Чим зумовлювалися методи форсованої індустріалізації?
2. Охарактеризуйте позитивні і негативні наслідки індустріалізації.
3. Якою була ціна, сплачена українським народом за сталінський «стрибок у соціалізм»?
4. У чому полягає суть кризових явищ у сільськогосподарському виробництві, пов'язаних з насильницькою колективізацією?
5. Як відбулося утвердження тоталітарного режиму в Україні?
6. У чому полягали особливості культурного життя в Україні за доби «культу особи»?
7. Які літературні об'єднання діяли в УСРР?
8. Які фактори (соціальні, національні) зумовили український культурний ренесанс?
9. Простежте зв'язок між політикою українізації і станом освіти у 20-ті роки.
10. Які новаторські риси характерні для театру «Березіль»?

Тема 6. Друга світова війна та її наслідки

План

1. Причини та характер Другої світової війни. «Українське питання» напередодні та на початку війни. Радянізація західноукраїнських земель та включення їх до складу СРСР та УРСР.
2. Початок німецько-радянської війни. Бойові дії на території України в 1941-1942 рр.
3. Діяльність ОУН і УПА під час Другої світової війни.
4. Визволення України віднімецької окупації. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини та її союзників. Наслідки Другої світової війни для України.
5. Стан культури на території України в післявоєнний період.

Література

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.

Косик В. Правда історії: Роки окупації України 1939- 1944 (Збірник статей). Київ: Укр. вид. спілка. 2008. 184 с.

Луцький О. Культурне життя в роки війни. Історія України. Львів. 1996. С. 321-325.

Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. 2010. 590 с.

Теми доповідей і повідомлень

1. Українське питання в політиці європейських держав напередодні та на початку війни.
2. Карпатська Україна у 1938-1939 роках.
3. Пакт Молотова – Ріббентропа та його наслідки.
4. Нацистський окупаційний режим в Україні.
5. Методи і результати державотворчої діяльності ОУН.
6. Степан Бандера: історичний портрет.

Питання для самоаналізу

1. Яку роль у розв'язанні Другої світової війни відіграв Мюнхенський пакт 1938 року і політика «умиротворення агресора»?
2. Яку роль у розв'язанні Другої світової війни відіграв пакт Молотова – Ріббентропа?
3. В чому полягають головні причини поразок радянських військ в 1941-1942 рр.?
4. Чи можна було уникнути поразки радянських військ на початку війни? Що могло б змінити перебіг подій на користь Червоної Армії?
5. Порівняйте геополітичне становище України після закінчення Першої та Другої світових війн.
6. Якими були наслідки Другої світової війни для України?
7. Які зміни сталися в культурному житті західноукраїнських земель після включення їх до складу радянської України?
8. У чому полягає внесок діячів української науки у перемогу над фашизмом?
9. Як відбувався процес відновлення системи установ освіти у ході звільнення України від загарбників?
10. Розкрийте основні напрямки розвитку української літератури у роки війни.

Тема 7. Україна – суверенна держава

План

1. Становлення України як незалежної держави.
2. Конституційний процес. Конституція України 1996 р.
3. Розвиток політичної ситуації в Україні на початку ХХ ст.
4. Формування концепції зовнішньополітичного курсу.
5. Нове національне відродження в добу становлення незалежності.

Література

- Барановська Н. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001). Київ: Альтернативи, 2001. 703 с.
- Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.
- Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с.
- Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.
- Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.
- Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с.
- Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.
- Кульчицький С. Утвердження незалежної України: перше десятиліття. Український історичний журнал. 2001. № 4. С. 3–41.
- Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Теми доповідей та повідомлень

1. Утворення політичних партій і рухів в Україні.
2. Державна символіка України: історія та сучасність.
3. Будапештський меморандум 1994 р.
4. Європейська та євроатлантична інтеграція України.
5. Українська діаспора на сучасному етапі.
6. «Помаранчева революція» та «Революція Гідності»: порівняльна характеристика.
7. Збройна агресія Росії проти України.
8. Порівняння індустріальної й інформаційної культур: спільне і відмінне.
9. Глобалізація як сучасний виклик українській ідентичності.
10. Сучасні українські субкультури.

Питання для самоаналізу

1. Що таке громадянське суспільство? Чи можна стверджувати про завершення його формування в Україні?
2. У чому полягали причини занепаду української економіки у 1990-ті рр.?
3. Якими є роль і місце України в сучасному світі?
4. Населення України значно скоротилося в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Охарактеризуйте причини цього явища.
5. Охарактеризуйте причини, основні тенденції, наслідки декомунізації.

6. У чому полягають особливості політики пам'яті в незалежній Україні? Визначте основні тенденції.

7. Яким є національний склад населення сучасної України. Чи можливі міжнаціональні протиріччя?

8. Якими є перспективи інтеграції України до Європейського союзу?

9. Як на українському ґрунті розвивалися експресіонізм, кубофутуризм, абстракціонізм і конструктивізм?

10. Що сприятиме популяризації української культури серед молоді?

4. ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. У філософський, а згодом – науковий вжиток термін «культура»

ввів: І. Аделунг
С. Пефендорф
І. Гердер
І. Нідерман

2. На думку американського антрополога Ф. Бока передумовою виникнення наук про культуру є
крос-культурні дослідження
культурний лаг
культурний шок
культурна експансія

3. Реакція індивідуальної чи групової свідомості на зіткнення індивіда або групи з чужою культурною реальністю – це:
культурний шок
аккультурація
асиміляція
декультурація

4. Ототожнення культури з певною стороною суспільного життя (економікою, наукою, освітою) є властиве для:
соціального підходу
антропологічного підходу
аксіологічного підходу
релігійного підходу

5. Специфічний спосіб людської діяльності, що відображає навколишню дійсність та людську свідомість у художніх образах і є одним із засобів естетичного оволодіння світом – це:

мистецтво
релігія
філософія
ідеологія

6. Який мистецький стиль представлений такими течіями як: кубізм, дадаїзм, сюрреалізм, футуризм, експресіонізм, абстракціонізм?
класицизм
модернізм
ампір
еклектизм

7. Формаційна типологія культури включає в себе:
культуру мисливців, збирачів, землеробів, скотарів, індустріальну культуру
культури первісного і рабовласницького суспільства, культуру епохи феодалізму, буржуазну і соціалістичну культури
культуру традиційного, індустріального і постіндустріального суспільства
релігійну і світську культури

8. Культура, створена конкретним суспільством, яка передається з покоління в покоління – це:

субкультура
контркультура
суперкультура
загальнолюдська культура

9. Культура за своїми формами може бути:

високою, низькою, масовою
високою, народною, немасовою
елітарною, народною, масовою
елітарною, низькою, народною

10. Форма первинного релігійного уявлення згідно з яким предмети, природа наділені душею – це:

тотемізм
анімізм
фетешизм
магія

11. Релігійне уявлення первісних людей, віра в тварину як предка роду – це:

тотемізм
анімізм
фетешизм
магія

12. Релігійне уявлення первісних людей, поклоніння предметам неживої природи - це:

тотемізм
анімізм
фетешизм
магія

13. Кімерійська, скіфська і сарматська культури були розвинені в епоху

бронзового віку
кам'яного віку
мідного віку
залізного віку

14. Культура шнурової кераміки і зрубна культура були характерними для:

бронзового віку
кам'яного віку
мідного віку
залізного віку

15. Хто з-поміж вчених відкрив трипільську культуру?

В. Хвойко
В. Баран
І. Кочкін

М. Грушевський

16. Вкажіть хронологічні межі кіммерійців:

VIII-VII ст. до н.е.

VI-VII ст.

IX-VIII ст. до н.е.

IX-VI ст. до н.е.

17. Відомо, що у скіфів був політеїзм. Вкажіть, яка богиня очолювала пантеон богів?

богиня землі (Апі)

богиня родючості (Агрімпаса)

богиня кохання (Афродіта)

богиня вогню (Табіті)

18. Вкажіть назву кургану, де було знайдено скіфську пектораль

Товста могила

Солоха

Куль-Оба

Чартомлик

19. Який бог у прадавніх слов'ян був наділений верховною владою?

Перун

Стрибог

Сімаргл

Даждьбог

20. Бог давніх слов'ян, покровитель скотарства, торгівлі і достатку

– це:

Велес

Стрибог

Сімаргл

Даждьбог

21. Назва «ямна культура» походить від:

специфіки поховального обряду

рельєфу місцевості, де жили її носії

візерунків на кераміці

усі відповіді правильні

22. Які два періоди виокремлюють в античній культурі Північного

Причорномор'я?

грецький і римський

елліністичний і постелліністичний

класичний і сучасний

архаїчний і модерний

23. В якому кургані було знайдено таку пам'ятку скіфської культури як золотий гребінь?

Солоха

Куль-Оба

Чартомлик

Товста могила

24. Основні етапи етногенезу українців

Трипільська доба, прото-праслов'янська і слов'янська доба.

Трипільська доба, (мідно-бронзова та залізна, індоєвропейська, кіммерійська, антична та слов'янська доба.

Трипільська доба, (мідно-бронзова та ранньозалізна, скіфсько-сарматська та слов'янська доба.

Трипільська доба, мідно-бронзова та ранньозалізна, сарматська, кіммерійська та візантійська.

25. Давньокам'яна доба в Україні – це

мезоліт

неоліт

енеоліт

палеоліт

26. Культура енеоліту в Україні – це культура

ямна

катакомбна

зрубна

шнурова

27. Вкажіть античні (грецькі) міста-держави Північного Причорномор'я:

Керкинітіда, Танаїс, Одесос, Херсон, Судак

Босфор, Керкинітіда, Тіра, Керч, Ольвія

Ольвія, Тіра, Херсонес, Пантікапей, Феодосія

Танаїс, Судак, Одесос, Босфор

28. Мізинська і межирицька культури належать добі

палеоліту

мезоліту.

енеоліту

неоліту

29. Традиції землеробства в Україні започаткували

трипільці

індоєвропейці

скіфи

кіммерійці

30. Період феодальної роздробленості

був закономірним наслідком еволюції феодальних відносин

був унікальним явищем, притаманним лише для Київської Русі

був явищем, притаманним лише для країн Східної Європи

немає правильної відповіді

31. Художник Григорій був учнем видатного іконописця Києво-Печерської Лаври

Агапіта

Алімпія

Нестора

Грека

32. Скрипторій – це

бібліотека

місце зберігання рукописів

місце переписування книг

місце писання ікон

33. «Біблія для неписьменних» - це:

мозаїки

ікони

фрески

книжкові мініатюри

34. Назвіть першу руську ікону

«Увірування Фоми»

«Ярославська Оранта»

«Дмитро Солунський»

«Володимирська Богоматір»

35. Яка теорія стверджує, що вирішальну роль у створенні Київської держави відіграли варяги?

норманська

антинорманська

хозарська

болгарська

36. Перший договір Київської Русі з Візантією був укладений в

860 р. князем Аскольдом

768 р. князем Святополком

911 р. князем Олегом

944 р. князем Ігорем

37. В часи правління якого князя відбулося об'єднання північних і південних руських земель?

Олега

Володимира

Ігоря

Святослава

38. В якому році князь Святослав розгромив Хозарський каганат?

=965 р.

957 р.

972 р.

964 р.

39. Адміністративна реформа в Київській Русі була проведена

князем Володимиром

князем Ярославом

князем Ігорем

княгинею Ольгою

40. Перша кам'яна церква Київської Русі – Десятинна церква – була збудована князем

Володимиром

Ярославом
Данилом
Володимиром Мономахом

41. В якому році Ярослав Мудрий розгромив печенігів?

1036 р.
1054 р.
1023 р.
1065 р.

42. Селянин, який володіє приватним господарством, житлом, земельним наділом і сплачує князю данину – це:

смерд
рядович
закуп
холоп

43. Селянин, який на підставі укладеного з феодалом договору визнавав свою залежність від феодала – це:

смерд
рядович
закуп
холоп

44. Особи, які перебували у повній власності від феодала, в Київській Русі називалися

смердами
рядовичами
закупами
холопами

45. Ізгой – це:

особа, яка випала із свого соціального середовища
селянин, який уклав договір з феодалом
селянин, який платив князю данину, але був вільним
особа, яка перебувала у повній власності феодала

46. Який із наведених нижче чинників не є причиною феодалної роздрібненості Київської Русі?

посилення влади київського князя
відсутність тісних економічних зв'язків за умов панування натурального господарства
посилення ролі боярства, яке ставило місцеві інтереси вище загальнодержавних
зміна торговельної кон'юнктури

47. В якому році і в якому літописі вперше згадується назва «Україна»?

1187 р. Київському літописі
1203 р. Галицько-Волинському літописі
1154 р. Повісті минулих літ
1165 р. Київському літописі

48. Коли відбувся Любецький з'їзд (снем)?

1097 р.

1113 р.

1202 р.

1036 р.

49. Полюддя – це:

збирання данини

форма правління

збори чоловічого населення

племінний союз

50. Офіційний акт «Хрещення Русі» відбувся

27 липня (14 серпня) 988 р.

28 червня(27 липня) 988 р.

27 (28) липня 990 р.

28 липня (15 серпня) 989 р.

51. Вкажіть види літератури Київської Русі:

перекладна та оригінальна

релігійна та історична

агіографічна та паломницька

філософсько-етична та лірично-поетична

52. Оригінальний твір «Слово про закон і благодать» митрополит

Іларіон виголосив у

1064 р.

1050 р.

1061 р.

1054 р.

53. Паломницьку літературу Київської Русі започаткував

Яків Мних

Ігумен Даниїл

Данило Заточник

Ігумен Никон

54. Автор заповіту - послання «Поученіє дітям»

Володимир Святославович

Ярослав Мудрий

Володимир Мономах

Володимир Великий

55. Літописання в Київській Русі було започатковане в

Десятинній церкві у 996 р.

Софійському соборі у 1037 р.

Киево-Печерській лаврі у 1051 р.

Михайлівському Золотоверхому соборі у 1093р.

56. Героїчна поема «Слово о полку Ігоревім» була написана в

1285-1287 рр.

1185-1187 рр.

1189-1192 рр.

1108-1110 рр.

57. Кодифіковане право в Княжу добу – це

«Мірило праведне»

«Руська правда»

«Церковний Устав»

«Правда Ярославичів»

58. Вкажіть види іконопису Київської Русі, успадковані від Візантії

мозаїчний, фресковий, станковий

станковий, монументальний, мозаїчний

фрески Десятинної та фрески і мозаїки Софійської церкви

ікони Києво-Печерської лаври

59. Перша школа в Київській Русі була заснована

Володимиром Великим

Ганною Всеволодівною

Ярославом Мудрим

Володимиром Мономахом

60. При якій сакральній споруді була заснована перша публічна бібліотека ?

Десятинній церкві

Софійському соборі

Михайлівському Золотоверхому монастирі

Церкві Успіня Пресвятої Богородиці

61. «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім», «Руська правда» написані

церковнослов'янською мовою

давньоруською мовою

латинською мовою

грецькою мовою

62. Кирилична система письма була створена у

60-х рр. X ст.

80-х рр. XI ст.

60-х рр. IX ст.

80-х рр. IX ст.

63. Скільки літер нараховувала «софіївська абетка»

24

32

27

30

64. В якому році вперше відбулося об'єднання Галицького і Волинського князівств

1199 р.

1202 р.

1238 р.

1214 р.

65. Який князь в 1199 р. об'єднав Галицьке і Волинське князівства

Роман Мстиславович
Данило Романович
Лев Данилович
Мстислав Данилович

66. В якому році Роман Мстиславович оволодів Києвом і став великим князем?

1202 р.
1205 р.
1238 р.
1214 р.

67. Проголошення князем Галицько-Волинського князівства Володислава Кормильчича (1213-1214 рр.) було наслідком

свавілля галицьких бояр
втручання у внутрішні справи Галицько-Волинського князівства
Угорщини

втручання у внутрішні справи Галицько-Волинського князівства
Польщі

немає правильної відповіді

68. Коли відбулася битва на річці Калці?

31 травня 1223 р.
1 жовтня 1239 р.
1 квітня 1240 р.
31 травня 1380 р.

69. У 1238 р. під м. Дорогочин Данило Галицький розгромив

тевтонських рицарів
монголо-татар
литовсько-польське військо
польсько-угорське військо

70. В якому році відбулося коронування папою Інокентієм IV Данила Галицького?

1253 р.
1238 р.
1243 р.
1264 р.

71. В якому місті відбулася коронація Данила Галицького?

м. Дорогочин
м. Львів
м. Галич
м. Київ

72. Вкажіть роки правління князя Данила Галицького

1238-1264 рр.
1199-1205 рр.
1214-1238 рр.
1244-1268 рр.

73. За правління якого князя до Галицько-Волинської держави було приєднано Закарпаття і Люблінську землю в результаті чого її територія стала найбільшою в історії її існування?

- Лева Даниловича
- Мстислава Даниловича
- Шварна Даниловича
- Юрія II Болеслава

74. Коли і за правління якого князя була заснована Галицька митрополія

- Юрія I в 1303 р.
- Данила Галицького в 1253 р.
- Лева Даниловича в 1268 р.
- немає правильної відповіді

74. Останнім князем Галицько-Волинської держави був

- Юрій II Болеслав
- Лев Данилович
- Ярослав Осмомисл
- Юрій I Львович

75. Єдність Галицько-Волинського князівства у 1238 р. була відновлена завдяки зусиллям князя

- Данила Романовича
- Романа Мстиславича
- Юрія II Болеслава
- Ярослава Осмомисла

76. Баскак – це

- монголо-татарський воєначальник, намісник золотоординського хана
- намісник князя
- воїн
- всі відповіді правильні

77. Захоплення Києва монголами відбулося в

- 1240 р.
- 1243 р.
- 1239 р.
- 1268 р.

78. В якому році була створена держава Золота Орда ?

- 1242 р.
- 1380 р.
- 1342 р.
- 1280 р.

79. Що не входило у функції баскаків?

- облік населення на захоплених територія
- збір податків
- вирішення спірних питань між князями
- насадження серед місцевого населення мусульманської віри

80. В результаті перемоги під Ярославом у 1245 р. Данилу Галицькому вдалося

- ліквідувати боярську опозицію
- створити антимонгольську коаліцію
- об'єднати всі волинські землі
- усі відповіді правильні

81. Коли відбулася битва між литовцями і силами Подольської Орди на річці Синюха?

- 1362 р.
- 1345 р.
- 1364 р.
- 1385 р.

82. За правління якого Литовського князя в межах Великого князівства Литовського було об'єднано західні та східні руські землі?

- Ольгерда
- Гедеміна
- Любарта
- Ягайла

83. Кондомініум – це:

- сумісне володіння однією територією кількома державами
- нова система оподаткування
- політична система
- пам'ятка культури епохи Середньовіччя

84. Вкажіть коли відбулася Куликовська битва?

- 1380 р.
- 1385 р.
- 1410 р.
- 1362 р.

85. Коли виникло Кримське ханство?

- 1443 р.
- 1478 р.
- 1343 р.
- 1479 р.

86. Кревська унія була підписана

- 14 серпня 1385 р.
- 26 липня 1401 р.
- 28 квітня 1569 р.
- 1 квітня 1596 р.

87. Приєднання Галичини до Польщі відбулося в

- 1387 р.
- 1385 р.
- 1410 р.
- 1362 р.

88. Коли у Великому князівстві Литовському відбулося повстання київського, новгород-сіверського та подільського князів за відновлення

незалежності?

90-х рр. XIV ст.

80-х рр. XIV ст.

60-х рр. XVI ст.

90-х рр. XV ст.

89. Віленська унія була укладена між

Литвою та Польщею

Польщею та Кримським ханством

Польщею та Московським князівством

Московським князівством та Кримським ханством

90. Держава Річ Посполита була утворена в результаті укладання

Люблінської унії

Городельської унії

Віленської унії

Берестейської унії

**91. Як називалася правова система міського самоврядування в
Центральній Європі в епоху Середньовіччя?**

магдебурзьке право

міське право

римське право

адміністративне право

92. Яке українське місто першим отримало Магдебурзьке право?

Сянок

Львів

Володимир

Холм

93. В якому році було створено реєстрове козацтво?

1572 р.

1556 р.

1489 р.

1586 р.

94. Коли відбулося повстання під проводом Северина Наливайка?

1594-1596 рр.

1591-1593 рр.

1630-31 рр.

1637-1638 рр.

95. В якому році гетьман І. Сулима зруйнував Кодацьку фортецю?

1635 р.

1648 р.

1655 р.

1578 р.

96. В якому році відбулася Берестейська церковна унія?

1596 р.

1569 р.

1600 р.

1485 р.

97. Вкажіть перший вищий навчальний заклад в Україні:

Києво-Могилянська колегіум

Харківський університет

Острозька колегіум

Львівський університет

98. В якому році була видана «Острозька Біблія»?

1581 р.

1615 р.

1600 р.

1595 р.

99. Публіцистичні тексти в яких осмислювалися церковні справи взагалі та значення Берестейської унії, зокрема – це:

полемічна література

художня література

теологічна література

наукова література

100. Що є наслідком Берестейської церковної унії?

об'єднання православної і католицької церков

переслідування католицького духовенства

зростання впливу московської православної церкви

демократизація церкви

101. Історичні твори присвячені козацьким війнам – це:

козацько-старшинські літописи

мемуари

хронікальні огляди

щоденники

102. Хто із перелічених нижче мислителів не був автором полемічних творів?

Ю. Дрогобич

І. Вишенський

Х. Філалет

С. Зизаній

103. Першою друкованою книгою на Україні був

«Апостол»

«Псалтир»

«Буквар»

«Острозька Біблія»

104. В якому році І.Федоров видав книгу «Апостол»?

1574 р.

1581 р.

1598 р.

1569 р.

105. Впродовж якого періоду переписувалося «Пересопницьке Євангеліє»?

1556-1561 рр.

1657-1659 рр.

1667-1673 рр.

1581-1582 рр.

106. Вкажіть причини національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

усі відповіді правильні

політичні

соціально-економічні

національно-релігійні

107. Відсутність власної держави, слабкість польської королівської влади є

політичними причинами національно-визвольної революції

українського народу під проводом Б. Хмельницького

національно-релігійними причинами національно-визвольної революції

українського народу під проводом Б. Хмельницького

соціально-економічними причинами національно-визвольної революції

українського народу під проводом Б. Хмельницького

військово-козацькими причинами національно-визвольної революції

українського народу під проводом Б. Хмельницького

108. Яка соціальна верства суспільства не була рушійною силою національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького?

польська шляхта

козацтво

православне духовенство

селянство

109. Який характер носила національно-визвольна війна?

антифеодальний, національно-визвольний, релігійний

антипольський, релігійний, етнічний

етнічний, національно-визвольний, релігійний

антифеодальний, етнічний, антипольський

110. Коли відбулася битва біля урочища Жовті Води?

16 травня 1648 р.

11 вересня 1648 р.

27 жовтня 1648 р.

31 жовтня 1648 р.

111. Вкажіть, яка чисельність козаків дозволялася умовами Зборівського мирного договору.

40 тис. осіб

20 тис. осіб

100 тис. осіб

10 тис. осіб

112. Вкажіть, за умовами якого мирного договору територія гетьманського врядування обмежувалася Київським, Брацлавським та Чернігівським воєводствами?

Зборівського мирного договору
Білоцерківського мирного договору
Переяславського мирного договору
немає правильної відповіді

113. Коли було укладено Білоцерківський мирний договір?

18 вересня 1651 р.

8 серпня 1649 р.

8 січня 1654 р.

11 листопада 1649 р.

114. Коли відбулася битва під Батогом?

1-2 червня 1952 р.

18 вересня 1651 р.

8 січня 1654 р.

4 квітня 1953 р.

115. Під командуванням якого полковника козаки та кримські татари заволоділи Високим замком у Львові?

М. Кривоноса

І. Богуна

І. Чорноти

М. Криси

116. Вкажіть яка з-поміж наведених нижче умов Березневих статей обмежувала суверенітет Української держави?

заборона самостійних дипломатичних відносин з Річчю Посполитою та Туреччиною

незалежність внутрішньої політики

власний адміністративний поділ та судова система

чисельність козацького війська 60 тис.

117. Виконавча влада в Українській державі була зосереджена в руках

гетьмана

генеральної старшини

полковників

сотників

118. Основною адміністративно-територіальною одиницею Війська Запорозького були:

полки

сотні

курені

усі відповіді правильні

119. Коли було укладено Гадяцький договір?

16 вересня 1658 р.

8 серпня 1649 р.

8 січня 1654 р.

11 листопада 1649 р.

120. Вкажіть хронологічні межі національно-визвольної революції

українського народу в XVII ст.

1648-1676 рр.

1648-1654 рр.

1648-1709 рр.

1648-1657 рр.

121. Військо Запорозьке - це

усі відповіді правильні

військово-політична організація з центром у Запорозькій Січі

державне утворення Гетьманщина, що виникло під час визвольної війни Б. Хмельницького в середині XVII століття на території Середнього Подніпров'я, Полісся, Брацлавщини і Запорожжя

назва реєстрового війська в Речі Посполитій та Гетьманщині

122. Березневі статті є складовою

Переяславського договору

Білоцерківського договору

Зборівського договору

Андрусівського договору

123. «Ординація війська Запорозького» є

політичною причиною національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

національно-релігійною причиною національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

соціально-економічною причиною національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

військово-козацькою причиною національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

124. Коли було укладено Кам'янецьку угоду?

15 грудня 1653 р.

26 серпня 1650 р.

12 жовтня 1654 р.

13 квітня 1657 р.

125. Примусова полонізація, насадження католицизму – це

політичні причини національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

національно-релігійні причини національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

соціально-економічні причини національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

військово-козацькі причини національно-визвольної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького

126. Вкажіть у якому році Петро I заснував Священний Синод:

1721 р.

1709 р.

1734 р.

1733 р.

127. У якому році Києво-Могилянському колегіуму присвоєно статус академії?

1701 р.

1734 р.

1709 р.

1690 р.

128. Вкажіть автора концепції «просвіченого абсолютизму»:

Ф. Прокопович

М. Смотрицький

Г. Кониський

Л. Баранович

129. Вкажіть автора концепції «сродної праці»

Г. Сковорода

Т. Гоббс

Г. Кониський

Г. Смотрицький

130. Хто є автором роботи «Правда волі монаршої»?

Ф. Прокопович

Г. Кониський

Д. Лок

Л. Баранович

131. З-поміж вказаних нижче робіт оберіть ту, автором якої не є Г. Сковорода

«Апокрисис»

«Убогий жайворонок»

«Благородний Єродій»

«Бджола і шершень»

132. Вкажіть автора Літопису Самовидця:

Р. Ракушка-Романовський

І. Гізель

Д. Бантиш-Каменський

Г. Кониський

133. Містерія – це:

таїнство спокутування гріхів Ісусом Христом

події з життя святих

драми повчального характеру, в яких присутні алегоричні фігури Душі, Любові, Гріха

немає правильної відповіді

134. Міракл – це:

події з життя святих

таїнство спокутування гріхів Ісусом Христом

драми повчального характеру, в яких присутні алегоричні фігури Душі, Любові, Гріха

немає правильної відповіді

135. Мораліте – це:

драми повчального характеру, в яких присутні алегоричні фігури Душі, Любові, Гріха

таїнство спокутування гріхів Ісусом Христом

події з життя святих

немає правильної відповіді

136. Хто є автором драми «Комедія на Різдво Христове»?

Д. Туптало

С. Полоцький

Л. Баранович

Г. Кониський

137. Хто є автором драми «Воскресіння мертвих»?

С. Полоцький

Г. Кониський

Д. Туптало

Л. Баранович

138. Вкажіть, які два види драми розвивалися у XVII ст.

релігійна та шкільна

релігійна та світська

аматорська та професійна

художня та наукова

139. Як називалися портрети виконані за допомогою прийомів іконописної техніки?

парсуни

графіті

мозаїка

усі відповіді правильні

140. Вкажіть форми релігійної драми:

усі відповіді правильні

містерія

міракл

мораліте

141. До якого жанру належить картина «Козак Мамай»?

«народна картина»

графіка

гравюра

іконопис

142. Теоретиком професійної музики, автором «Граматики музичної» є:

М. Дилецький

М. Березовський

Д. Бортнянський

А. Ведель

143. Автором якої роботи є Д. Бантиш-Каменський?

«Історія Малої Росії»

«Історія Малоросії»

«Історія Русів»

«Синопис»

144. Кого з-поміж українських письменників вважають засновником нової української літератури?

І. Котляревського

Т. Шевченка

І. Франка

Г. Квітку-Основ'яненка

145. Вкажіть представників «Руської трійці»:

М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький

М. Максимович, М. Драгоманов, І. Франко

М. Шашкевич, І. Вагилевич, І. Франко

М. Драгоманов, І. Франко, Є. Гребінка

146. Коли було опубліковано «Кобзар» Т. Шевченка?

1840 р.

1848 р.

1861 р.

1874 р.

147. У якому році відбулося відкриття Харківського університету?

1805 р.

1833 р.

1841 р.

1784 р.

148. Вкажіть першого ректора Київського університету

М. Максимович

М. Драгоманов

Б. Кістяківський

М. Костомаров

149. Вкажіть автора повісті «Вечори на хуторі поблизу Диканьки»

М. Гоголь

В. Наріжний

О. Сомов

Є. Гребінка

150. Поема «Енеїда» І. Котляревського була надрукована в

1798 р.

1805 р.

1789 р.

1853 р.

151. Альманах «Русалка Дністровая» був виданий

«Руською трійцею»

«Кирило-Мефодіївським братством»

«Малоросійським таємним товариством»

Київською громадою

152. Паупер – це:

жебрак

найманий працівник
селянин-втікач
всі відповіді правильні

153. Промисловий переворот у Наддніпрянській Україні

розпочався в

30-40-х рр. XIX ст.

60-х рр. XIX ст.

60-80-х рр. XIX ст.

поч. XX ст.

154. Наднаціональний релігійно-етичний рух прихильники якого закликали до морального вдосконалення людей та їх об'єднання на принципах рівності незважаючи на національні та релігійні відмінності – це:

масонство

реформація

просвітництво

немає правильної відповіді

155. Вкажіть засновника Малоросійського таємного товариство

В. Лукашевич

М. Муравйов

С. Кочубей

П. Капніст

156. «Катехісис автономіста» - це програмний документ

Малоросійського таємного товариство

Південного товариства декабристів

Північного товариства декабристів

Кирило-Мефодіївського братства

157. «Руська правда» - це програмний документ

Малоросійського таємного товариство

Південного товариства декабристів

Північного товариства декабристів

Кирило-Мефодіївського братства

158. «Книга буття українського народу» - це програмний документ

Малоросійського таємного товариство

Південного товариства декабристів

Північного товариства декабристів

Кирило-Мефодіївського братства

159. Хто очолив Південне товариство декабристів?

П. Пестель

М. Муравйов

В. Раєвський

В. Лукашевич

160. Вкажіть, яке з-поміж вказаних товариств першим висунуло політичні програмні завдання спрямовані на докорінну перебудову Російської імперії?

Малоросійське таємне товариство
Південне товариство декабристів
Північне товариство декабристів
=Кирило-Мефодіївське братство

161. Хто очолив Головну Руську Раду?

Г. Яхимович
І. Могильницький
М. Левицький
П. Лодій

162. Звільнення селян від панщини в Галичині відбулося

17 квітня 1848 р.
01 липня 1848 р.
12 січня 1861 р.
27 червня 1861 р.

163. Який документ російського царського уряду стверджував, що «ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може»?

Валуєвський циркуляр
Емський указ
Жалувана грамота
немає правильної відповіді

164. Емський указ було підписано Олександром II в

1876 р.
1863 р.
1879 р.
1896 р.

165. Де і коли виник перший гурток «Громада»?

Київ, 1859 р.
Харків, 1805 р.
Київ, 1865 р.
Харків, 1874 р.

166. Хто очолив першу «Громаду»?

В. Антонович
С. Подолинський
П. Чубинський
М. Драгоманов

167. Видання журналу «Основа» було започатковано в

1861 р.
1851 р.
1868 р.
1878 р.

168. Хто очолював всеросійську революційну організацію «Земля і воля»?

М. Чернишевський
М. Павлик
М. Погодін

В. Соловйов

169. Хлопомани – це:

представники українського культурно-національного руху д.п. XIX ст., які виступали за розвиток української мови

дворяни-революціонери, які боролися за скасування кріпосного права

дворяни-революціонери, які боролися за ліквідацію російського самодержавства

рух демократичної молоді в 70-х рр. XIX ст. в Російській імперії, спрямований на широку пропаганду серед селян метою якої було повалення царату

170. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства був заснований в

1873 р.

1863 р.

1879 р.

1896 р.

171. Вкажіть головного редактора українського журналу «Громада», що друкувався в Женеві впродовж 1878-1882 рр.

М. Драгоманов

В. Антонович

С. Подолинський

П. Чубинський

172. Засновниками якої політичної організації були М. Міхновський, І. Липа, В. Шемет?

«Братства тарасівців»

«Кироло-Мефодіївське братства»

«Товариства об'єднаних слов'ян»

«Революційної української партії»

173. Яку ідею сповідували члени «Братства тарасівців»?

досягнення незалежності Української держави

федеративного устрою слов'янських народів

політичного реформування Російської імперії

національно-культурної автономії України в межах Російської імперії

174. Вкажіть автора роботи «Самостійна Україна».

М. Міхновський

Д. Антонович

М. Русов

Д. Матусевич

175. Революційна українська партія (РУП) була створена в

1900 р.

1899р.

1905 р.

1896 р.

176. Суспільно-політичний рух в Західній Україні в д.п. XIX ст. був представлений такими течіями як:

усі відповіді правильні
москвофілами
народовцями
радикалами

177. Розвиток української мови і культури, підвищення рівня національної самосвідомості українського населення були головною метою діяльності:

народовців
москвофілів
радикалів
немає правильної відповіді

178. Культурно-освітнє товариство «Просвіта» було засноване у Львові в

1868 р.
1861 р.
1851 р.
1878 р.

179. І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький – це представники
радикального напрямку суспільно-політичного руху
народницького напрямку суспільно-політичного руху
москвофільського напрямку суспільно-політичного руху
усі відповіді правильні

180. Коли було створено у Львові Наукове товариство імені Т. Шевченка (НТШ)?

1892 р.
1873 р.
1894 р.
1854 р.

181. Коли було створено Українську Центральну Раду?

4 (17) березня 1917 р.
15 (28) березня 1917 р.
23 лютого 1917 р.
2 (15) березня 1917 р.

182. Які етапи охоплює українська національно-демократична революція?

добу Української Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР
добу Української Центральної Ради
добу Гетьманату
добу Директорії УНР

183. Коли було проголошено Перший Універсал Центральної Ради?

10 (23) червня 1917 р.
12 (25) квітня 1917 р.
3 (16) липня 1917 р.
10 (23) липня 1917 р.

184. Який Універсал Центральної Ради проголошував Україну

автономією у складі Росії?

Перший

Другий

Третій

Четвертий

185. Коли було прийнято Другий Універсал Центральної Ради?

3 (16) липня 1917 р.

10 (23) червня 1917 р.

12 (25) квітня 1917 р.

10 (23) липня 1917 р.

186. В якому Універсалі відбулося проголошення Української Народної Республіки?

Першому

Другому

=Третьому

Четвертому

187. Коли відбувся бій під Крутами?

16 (29) січня 1918 р.

12 (25) лютого 1918 р.

16 (29) січня 1919 р.

12 (25) лютого 1919 р.

188. Який Універсал Центральної Ради проголошував Українську Народну Республіку незалежною державою?

Перший

Другий

Третій

Четвертий

189. Проголошення радянської влади в Україні відбулося на

Харківському з'їзді 11-12 (24-25) грудня 1917 р.

Всеукраїнському з'їзді рад 4 (21) грудня 1917 р.

Київському з'їзді 11-12 (24-25) січня 1918 р.

немає правильної відповіді

190. Коли і між ким було підписано Брестський мир?

Центральною Радою і країнами німецько-австрійського блоку, 27 січня (9 лютого) 1918 р.

Центральною Радою і Радянською Росією, 5 (13) січня 1918 р.

Росією і країнами німецько-австрійського блоку, 9 (22) лютого 1918 р.

немає правильної відповіді

191. Коли Центральна Рада схвалила Конституцію УНР?

29 квітня 1918 р.

27 березня 1919 р.

5 травня 1919 р.

13 червня 1918 р.

192. Хто очолив уряд гетьмана П. Скоропадського?

Ф. Лизогуб

В. Винниченко

С. Петлюра

Д. Дорошенко

193. Хто очолив уряд Директорії?

В. Винниченко

С. Петлюра

Ф. Швець

А. Макаренко

194. Верховний пятиособовий орган – Директорію було утворено

13 листопада 1918 р.

25 жовтня 1918 р.

29 квітня 1918 р.

25 грудня 1918 р.

195. У якій сфері діяльності урядом гетьмана П. Скоропадського досягнуто найбільших успіхів?

в національно-культурній політиці

в аграрній політиці

у зовнішній політиці

у правовій політиці

196. Західноукраїнська Народна Республіка була проголошена

13 листопада 1918 р.

25 жовтня 1918 р.

29 квітня 1918 р.

25 грудня 1918 р.

197. Хто був Президентом ЗУНР?

Є. Петрушевич

К. Левицький

Х. Раковський

М. Шаповал

198. Акт злуки УНР і ЗУНР було проголошено

22 січня 1919 р.

22 січня 1920 р.

22 січня 1918 р.

немає правильної відповіді

199. Коли було укладено Варшавський договір?

24 квітня 1920 р.

22 січня 1920 р.

13 листопада 1920 р.

27 березня 1920 р.

200. Коли було укладено Ризький мирний договір?

18 березня 1921 р.

24 квітня 1920 р.

22 січня 1920 р.

27 березня 1921 р.

201. Індустріалізація – це:

система заходів спрямована на прискорений розвиток промисловості
система заходів спрямована на підвищення продуктивності праці
робітників

система заходів спрямована на покращення якості життя селян
система заходів спрямована на боротьбу проти діючого політичного
режиму

202. Що з вказаного нижче не було причиною проведення колективізації?

поширити вплив держави на приватний сектор в сільському господарстві

забезпечити перекачування коштів з села в місто для потреб індустріалізації

знищити куркульство

підвищити якість життя селян

203. В чому полягала мета індустріалізації?

здійснити технічне переоснащення економіки

підвищити якість життя населення

запровадити нову фінансову систему

немає правильної відповіді

204. Що з вказаного нижче не було причиною проведення індустріалізації?

зрівняльний розподіл продуктів харчування серед працівників

подолання економічної відсталості СРСР

створення економічної бази для зміцнення обороноздатності країни

необхідність зміни соціально-класової структури суспільства

205. В УСРР індустріалізація почалася з

важкої промисловості

легкої промисловості

харчової промисловості

сільського господарства

206. Вкажіть терміни першої п'ятирічки

1928-1932 рр.

1927-1931 рр.

1929-1932 рр.

1930-1934 рр.

207. Масовий робітничий рух спрямований на підвищення продуктивності праці – це:

стаханівський рух

шахтинський рух

промисловий рух

усі відповіді правильні

208. Колективізація – це:

об'єднання дрібних селянських господарств

прискорений розвиток промисловості

прискорений розвиток приватного сільського господарства

система політичного управління

209. Коли в СРСР було введено паспортну систему?

1932 р.

1928 р.

1935 р.

1927 р.

210. Система заходів спрямована на знищення заможного

селянства – це:

розкуркулення

репресії

геноцид

колективізація

211. Коли відбулося перенесення столиці УСРР з Харкова до

Києва?

1934 р.

1936 р.

1928 р.

1936 р.

212. Силкові каральні заходи щодо противників діючого режиму –

це:

репресії

геноцид

тоталітаризм

розкуркулення

213. Судовий процес під назвою «Шахтинська справа» відбувся

травень-липень 1928 р.

березень-квітень 1930 р.

квітень-червень 1932 р.

немає правильної відповіді

214. Коли була прийнята Конституція СРСР?

5 грудня 1936 р.

15 грудня 1937 р.

12 жовтня 1935 р.

2 жовтня 1936 р.

215. Судовий процес над членами організації «Спілки визволення

України» відбувся

травень-липень 1928 р.

березень-квітень 1930 р.

квітень-червень 1932 р.

немає правильної відповіді

216. Польська колонізація західноукраїнських земель в

міжвоєнний період отримала назву

осадництво

парцеляція

асиміляція

ревіндикація

217. Акція навернення православного українського та білоруського населення на католицький обряд в Польщі в 1937-1938 рр. – це

{ревіндикація

осадництво

парцеляція

асиміляція

218. Ревіндикація – це:

навернення православного українського та білоруського населення на католицький обряд

польська колонізація західноукраїнських земель

процес злиття одного народу з іншим

компроміс у відносинах з національними меншинами

219. Східні креси – це:

території в межах Другої Речі Посполитої, заселені етнічними меншинами

території етнічних польських земель у Другій Речі Посполитій

території Підкарпатської Русі

немає правильної відповіді

220. Вкажіть хронологічні межі режиму «санації» в Польщі

1926-1937 рр.

1919-1923 рр.

1923-1926 рр.

1923-1937 рр.

221. Яку мету переслідувала політика санації?

усі відповіді правильні

внести розкол серед українців між прихильниками і противниками українсько-польського порозуміння

сприяти позитивному іміджу Польщі, як держави, що позитивно ставиться до національних меншин

зробити Польщу привабливою для українців на фоні антиукраїнської політики в СРСР

222. Репресивні дії польського уряду проти українського населення Східної Галичини в 1930 р. отримали назву

пацифікація

ревіндикація

санація

нормалізація

223. Яка з-поміж перелічених нижче політичних партій сповідувала ідеологію інтегрального націоналізму Д. Донцова?

Організація українських націоналістів

Українське національно-демократичне об'єднання

Українська соціал-радикальна партія

Комуністична партія Західної України

224. Де і коли виникла Організація українських націоналістів?

Відень, 1929 р.

Прага, 1920 р.

Львів, 1935 р.

Прага, 1920 р.

225. Вкажіть організатора-засновника Організації українських націоналістів

Є. Коновалець

С. Бандера

А. Мельник

М. Лебедь

226. Хто з-поміж вказаних політичних діячів ініціював видання багатотомної «Історії міст і сіл України»?

П. Шелест

В. Щербицький

Ю. Андропов

К. Черненко

227. Хто є автором роботи «Україно наша Радянська»?

П. Шелест

В. Маланчук

Ф. Шевченко

І. Дзюба

228. Криза базових цінностей, на яких побудована певне модель розвитку - це

системна криза

політична криза

ідеологічна криза

соціальна криза

229. Не визначений в часі період переходу до комунізму – це

розвинений соціалізм

застій

системна криза

комуністичний стрибок

230. Коли розпочалися «Косигінські реформи»?

1965 р.

1975 р.

1968 р.

1978 р.

231. Вкажіть автора роботи «Інтернаціоналізм чи русифікація?»

І. Дзюба

І. Світличний

М. Косів

В. Стус

232. Вкажіть автора роботи «Приєднання чи воз'єднання?»

М. Брайчевський

О. Тихий

Ю. Литвин

В. Чорновіл

233. Вкажіть автора документальної збірки «Лихо з розуму»

М. Брайчевський

О. Тихий

Ю. Литвин

В. Чорновіл

234. Вкажіть першого редактора заснованого в 1970 р.

«самвидавського» журналу «Український вісник»

{В. Чорновіл

А. Горська

В. Стус

І. Світличний

235. Коли було засновано Українську Гельсінську групу?

9 листопада 1976 р.

27 жовтня 1973 р.

12 січня 1975 р.

22 квітня 1983 р.

236. Хто очолив Українську Гельсінську групу?

М. Руденко

Л. Лукіяненко

О. Тихий

І. Кандиба

237. Яку церкву в Україні в період застою називали «церквою в катакомбах»?

УГКЦ

УАПЦ

РПЦ

мережу протестантських напрямків та сект (баптисти, євангелісти)

238. Хто очолив Ініціативну групу захисту прав віруючих і церкви?

Й. Тереля

А. Гнідін

Г. Будзинський

С. Петраш-Січко

239. Вкажіть автора роботи «Собор»?

О. Гончар

М. Стельмах

І. Драч

Б. Олійник

240. Вкажіть автора віршованого роману «Маруся Чурай»

Л. Костенко

Г. Тютюнник

П. Загребельний

Ю. Мушкетик

241. Хто є автором твору «Україна в огні»

М.Рильський

О. Довженко

В.Сосюра

П.Тичина

242. Хто з-поміж вказаних письменників написав вірш «Любіть Україну»?

І. Сенченко

В. Сосюра

П. Панч

А. Малишко

243. Режисером художньо-етнографічного фільму «Тіні забутих предків» був

Б. Брондуков

І. Миколайчук

С. Параджанов

Л. Осико

245. В якому році запроваджено Державну премію України ім. Т.Г.Шевченка для відзначення літературно-мистецьких творів?

1960 р.

1962 р.

1968 р.

1980 р.

246. Порушення структурної впорядкованості локальної соціокультурної системи, руйнування механізмів її дії - це

соціокультурна криза

культурний застій

культурний лаг

динаміка культури

247. Вкажіть засновника групи «Синій вершник»

В. Кандінський

О. Кокошка

Г. Гросс

О. Дікс

248. Вкажіть представників кубізму

П. Пікассо, Ж. Брак

А. Макке, А. Явленський

У. Боччокі, Руссоко

Ф. Марінетті, В. Маяковський

249. Вкажіть представників «Молодої музи»

П. Карманський, В. Пачковський

М.Коцюбинський, В. Стефаник

О. Кобилянська, М. Черемшина

М. Хвильовий, О. Вербицький

250. В якому році була створена Спілка селянських письменників «Плуг»?

1922 р.

1934 р.

1943 р.

1928 р.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Типовою формою самостійної (індивідуальної) роботи студентів є підготовка доповіді чи реферату, есе, презентації та складання термінологічного словника.

Реферат є самостійним науковим дослідженням студента, що засвідчує його вміння працювати з джерелами, науковою літературою, робити висновки й узагальнення, використовувати сучасні методи наукових досліджень.

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ
- основна частина (розділи, пункти і підпункти)
- висновки
- список використаних джерел.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність, визначаються мета та завдання дослідження. Основна частина розкриває тему реферату. У висновках робиться загальний висновок по проблемі, вказуються напрями подальшого розвитку теми. Список використаних джерел (не менше 5 джерел) складають за алфавітом відповідно до бібліографічних вимог і пронумеровують у механічний спосіб. Вказуються використані Інтернет-джерела, а не перелік сайтів.

Порядок цитування. У рефераті відомості про використане першоджерело (бібліографічний покликання, посилання) подають після цитати у квадратних дужках: спочатку вказують номер джерела зі списку використаної літератури, а потім через кому – сторінку (сторінки) у тексті оригіналу, наприклад, [2, с. 145]; [4, с. 38–40].

Правила оформлення реферату. Текст набирається на комп'ютері (шрифт Times New Roman – 14 pt, інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25, вирівнювання тексту – по ширині). Заголовки структурних частин друкуються напівжирним шрифтом по центру. Обсяг реферату – 12-15 сторінок; поля: ліве, праве, верхнє, нижнє – 2 см; параметри сторінки: формат – А 4; розташування – книжне; нумерація сторінок проставляється у правому верхньому кутку сторінки. На титульній сторінці номер не ставиться.

Критерії оцінювання реферату.

Оцінка за реферат виставляється з урахуванням двох параметрів: обсяг виконаного реферату та якість написання (структурованість роботи

(наявність чіткого плану) і валідність (відповідність структури змісту теми); коректне визначення мети і завдань дослідження; змістовність (широта і повнота висвітлення теми); коректне оформлення цитування; бібліографія роботи (кількість і якість, новизна використаних джерел).

Оцінка «відмінно» ставиться за реферат, який має обсяг 12-15 друкованих сторінок; план роботи чітко корелюється з її змістом; мета і завдання дослідження відповідають заявленій темі; проблема, яка в ньому розглядається, викладена повно, послідовно, логічно; коректно оформлено цитування; список використаної літератури нараховує 5 і більше джерел, відповідає сучасним правилам оформлення бібліографії.

Оцінка «добре» ставиться за реферат, який має обсяг 10-12 сторінок; план роботи чітко корелюється з її змістом; мета і завдання дослідження відповідають заявленій проблемі; тема реферату викладена досить повно, але є певні недоліки у логіці викладу; наявні неточності під час оформлення цитування; бібліографічний список нараховує 4-5 джерел, відповідає сучасним правилам, але містить певні неточності.

Оцінка «задовільно» ставиться, коли обсяг реферату є недостатнім для розкриття обраної проблеми, план реферату не відповідає його змісту; проблема розглядається поверхово; цитування оформлені некоректно, а бібліографія роботи нараховує у бібліографічному списку менше чотирьох джерел.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо тема реферату нерозкрита, у бібліографічному списку менше 2 наукових джерел.

Під час роботи над рефератом передбачається консультування викладача: обговорення напряму наукового пошуку, узгодження плану тощо. Реферат, прорецензований викладачем, виноситься до захисту і обговорення в аудиторії.

Тема реферату вибирається (за бажанням) із пропонованої тематики. За узгодженням з викладачем можливе самостійне формулювання теми.

Теми рефератів

1. Функції культури.
2. Порівняльно-історичний метод у культурологічних дослідженнях Михайла Драгоманова.
3. «Українська ідея» в культурологічній концепції Михайла Грушевського.
4. Сучасні дослідження з історії української культури.
5. Вікентій Хвойка – видатний дослідник української старовини.
6. Культури кіммерійців, скіфів, сарматів.
7. Архітектура і скульптура в античній художній культурі.
8. Проблема людської особистості в «Слові Данила Заточника».
9. Давньоруське літописання: світова історія та сенс людського життя.

10. Давньоруська ікона.
11. Юрій Дрогобич – видатний вчений, представник раннього гуманізму в Україні.
12. Книгодрукування і розвиток вітчизняного гуманізму.
13. Вітчизняна оборонна архітектура XIV–XVI ст. : від готики до ренесансу.
14. Петро Могила – релігійний реформатор, освітній діяч, меценат.
15. Культура доби Івана Мазепи.
16. Погляди Феофана Прокоповича на людину, державу, церкву, мистецтво.
17. Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артемій Ведель – корифеї духовної та світської музики.
18. Творчість Володимира Боровиковського.
19. «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури.
20. Світ старої України у «Вечорах на хуторі коло Диканьки» Миколи Гоголя.
21. Микола Лисенко – основоположник української класичної музики.
22. Видатний культурний діяч Іван Франко.
23. Михайло Бойчук та його школа.
24. Тоталітаризм – трагедія вітчизняної культури ХХ ст.
25. Творчість Олександра Довженка.

Есе є письмовою самостійною роботою студента, написаною на основі опрацювання наукових джерел, де обґрунтований власний погляд на поставлену проблему. Есе – це нетрадиційний метод розгляду соціальної дійсності, що охоплює особистісно-психологічний бік соціальних явищ.

Мета написання есе полягає в перевірці успішності засвоєння студентами категоріального апарату історичної й культурологічної науки та вміння використовувати наукову уяву для аналізу явищ і процесів, що відбуваються у суспільстві.

Правила оформлення есе. Есе може бути надруковане (шрифт Times New Roman – 14 pt, інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25, вирівнювання тексту – по ширині, окрім заголовку, який розміщується по центру; поля: ліве, праве, верхнє, нижнє – 2 см; параметри сторінки: формат – А 4; розташування – книжне; нумерація сторінок проставляється у правому верхньому кутку сторінки) або написано від руки на аркушах паперу формату А 4, але чітким і розбірливим почерком при відповідності кількості знаків чи слів на одну сторінку. Обсяг есе – до трьох сторінок (4000-6000 знаків).

Структура есе має містити наступні елементи:

- назву теми, прізвище, ім'я та по батькові студента, академічна група;
- вступ, де стисло визначається актуальність та суть проблеми, висувається гіпотеза (20 % обсягу роботи);

- основну частину з викладом власного погляду (позиції) на проблему. Структура основної частини нагадує ланцюжок з кілець. Спочатку висувається теза, а згодом наводяться аргументи на її користь. Автор самостійно вирішує, скільки тез йому необхідно довести. Тези обґрунтовуються: власним досвідом чи досвідом з життя інших людей; явищами, які кожен може спостерігати; цитатами відомих учених, політиків, письменників, творчих діячів; історичними подіями, які доповнює аналіз їх суті, причин, наслідків (60 % обсягу роботи);

- висновок, який містить підсумкове судження (20 % обсягу роботи);

- перелік використаних джерел (складають за алфавітом відповідно до бібліографічних вимог).

Процедура оцінювання есе спирається на десять показників. Кожний показник оцінюється за шкалою від 1 до 10. Максимальний бал, таким чином, становить 100. Сума балів від 1 до 49 відповідає оцінці «незадовільно», 50-69 балів – оцінці «задовільно», 70-89 балів – оцінці «добре», 90-100 балів – оцінці «відмінно».

Критерії оцінювання есе

Критерії оцінювання	Бали
Змістовність (широта й повнота викладання теми)	
Формулювання проблеми в соціологічних термінах	
Структурованість і відповідність заданій темі	
Коректне використання соціологічного категоріального апарату	
Наявність емпіричних матеріалів, що підтверджують точку зору автора	
Аналітичні елементи в роботі	
Наявність авторської позиції	
Ясність, логічність письмового викладу матеріалу, відповідність стилю викладання даному жанру роботи	
Уміння стисло, логічно й повно представити роботу, зацікавити аудиторію	
Уміння точно й змістовно відповісти на питання	
Підсумковий показник (у балах)	
Оцінка по національній шкалі	

Теми есе

1. Взаємодія матеріальної та духовної культури.
2. Чи існує прогрес у культурі?
3. Міф у сучасній культурі.

4. Значення античної спадщини для світової та української культури.
5. Культурна спадщина Київської Русі та сучасні дискусії про її спадкоємців.
6. Читаючи літературні пам'ятки Київської Русі...
7. Полемічна література як елемент української ренесансної культури.
8. Козацькі думи в контексті європейської епічної традиції.
9. Культурні ідеали Просвітництва та сучасність.
10. Духовні ідеали Сковороди Г. С.
11. Міф і реальність постаті Шевченка Т. Г.
12. Образ України в творчості Гоголя М. В.
13. Програма Кирило-Мефодіївського братства як утопія.
14. Що ми бачимо у «Квадраті" Малевича».
15. Модернізм і реалізм: суперечка у мистецтві ХХ ст.
16. Минуле та майбутнє українського кінематографу.
17. Масова культура сучасної України: за і проти.
18. Система цінностей у суспільстві споживання.
19. Значення засобів масової інформації у формуванні свідомості людини.
20. Молодіжна субкультура у сучасному українському просторі.
21. Дилема «Схід – Захід» в історичному розвитку української культури.

Мультимедійна презентація – це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, діаграми та графіки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку.

Метою презентаційного повідомлення є набуття студентами навичок публічного представлення результатів власного дослідження. Тому важливо знати правила оформлення презентацій, що ґрунтуються на психофізіологічних особливостях сприйняття людиною інформації.

При оформленні слайдів мультимедійної презентації слід враховувати такі рекомендації:

1. Дотримуйтесь одного стилю оформлення слайдів, однієї кольорової гами.
2. Використовуйте для фону більш холодні тони (синій або зелений).
3. На одному слайді використовуйте не більш ніж 3 кольори: один для фону, другий для заголовку, третій для тексту.
4. Використовуйте для фону та тексту контрастні кольори та однакову кольорову схему для всіх слайдів.
5. Не використовуйте шрифтів, що важко читаються.

6. Не заповнюйте слайд значним об'ємом інформації.
7. Структуруйте матеріал для кращого розуміння інформації.
8. Розміщуйте у центрі слайда або у його лівому верхньому кутку найбільш важливу інформацію; написи повинні бути під зображеннями.
9. Залишайте по периметру слайду вільні поля, оскільки вільний простір сам по собі є важливим елементом дизайну.
10. Тексту на слайді має бути менше ніж зображень у співвідношенні 2:3.
11. Використання фотографій як фону є не завжди вдалою ідеєю через труднощі з підбором шрифту. В цьому випадку треба або використовувати більш-менш однотонні, іноді ледь розмиті фотографії, або розташовувати текст не на самій фотографії, а на кольоровому фоні.
12. Фон у вигляді анімованого об'єкта заважає сприйняттю текстової інформації.
13. Зображення має бути не стільки фоном, скільки ілюстрацією тексту, яка допомагає по-новому його зрозуміти та розкрити.

При представленні інформації в мультимедійній презентації слід враховувати такі рекомендації та вимоги:

1. Кожен слайд має відображати одну думку, факт, твердження.
2. Використовуйте короткі слова та прості речення.
3. Рядок має містити 6-8 слів. Усього в слайді має бути не більше 6-8 рядків.
4. Зведіть до мінімуму текстову інформацію, замінюючи її схемами, малюнками тощо.
5. Зміст презентації повинен відповідати заявленій темі і розкрити її логічно за заявленим планом.
6. Дотримуйтеся правил оформлення тексту, орфографії, пунктуації, скорочень.
7. Крапку в заголовках не ставлять.
8. Представлена інформація повинна бути достовірною та ґрунтуватися на сучасних джерелах.
9. Зміст кожної частини текстової інформації повинен бути логічно завершеним.
10. Дотримуйтеся стислості та лаконічності викладу, максимальної інформативності тексту.
11. Не перевантажуйте слайд інформацією (одночасно запам'ятовується не більше 3-х фактів, висновків, визначень).
12. Презентація має бути автентичною, самостійно виконаною.

13. При створенні презентацій обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності.

14. Посилання на джерела, з яких були використані текстові та ілюстративні матеріали при створенні презентації, наводяться в тексті презентації у квадратних дужках. Приклад: [1, с.4].

Структура мультимедійної презентації:

1. Кількість слайдів не менше 20.
2. Перший слайд – титульний, що містить інформацію про: тему, прізвище, ім'я автора презентації, курс, групу, спеціальність.
3. Другий слайд – мета презентації.
4. Третій слайд – містить план (структурно-логічну схему розкриття теми) презентації.
5. Основна частина слайдів: інформаційна.
6. Висновки з теми – 1-2 слайди.
7. Передостанній слайд містить інформацію про використані джерела (список використаних джерел в алфавітному порядку).
8. Останній слайд – містить подяку за увагу та інформацію про контакти автора, які можна використовувати слухачам, якщо в них виникли запитання щодо змісту матеріалу.
9. Рационально використовуйте наскрізну нумерацію слайдів. На титульному та завершальному слайдах номер може не проставлятися.

Процедура оцінювання мультимедійної презентації спирається на сім показників. Кожний показник оцінюється за шкалою від 1 до 5. Оцінка за презентацію розраховується як середнє арифметичне з усіх отриманих оцінок по кожному показнику.

Критерії оцінювання мультимедійної презентації

Критерії оцінювання	Бали
Повнота розкриття теми	
Дотримання структури презентації	
Дотримання принципів академічної доброчесності	
Оригінальність оформлення презентації.	
Дотримання єдиного стилю слайдів.	
Якісний рівень використання мультимедійних ефектів.	
Відсутність граматичних, орфографічних і стилістичних помилок	
Середній бал	

Теми мультимедійних презентацій

1. Микола Костомаров про національну своєрідність українського народу та його культури.

2. Цілісна концепція історії української культури у творчій спадщині Івана Франка.

3. Проблема європеїзації української культури у творчій спадщині Миколи Хвильового.

4. Магія в первісній культурі.

5. Трипільська культура та її вплив на побут і мистецтво східних слов'ян.

6. «Боги та герої давньогрецьких міфів у культурі античного Причорномор'я».

7. Родоначальник християнського гуманізму Володимир Мономах.

8. Іларіон Київський про велич і єдність землі руської.

9. Середньовічна картина світу в «Слові о полку Ігоревім».

10. Софія Київська – видатна пам'ятка вітчизняної культури.

11. Іван Вишенський про свободу народу і особи.

12. «Русинський Демосфен» Станіслав Оріховський.

13. Національна святиня – «Пересопницьке Євангеліє».

14. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.

15. Феномен українського бароко.

16. Учення Григорія Сковороди про «сродну» працю.

17. Видатні художники Григорій та Дмитро Левицькі.

18. Український романтизм.

19. «Не вмирає душа наша, не вмирає воля» (Тарас Шевченко в культурному житті ХІХ ст.).

20. Михайло Старицький і розвиток українського професійного театру.

21. Творчість Лесі Українки

22. Кубофутуризм в Україні.

23. Проблеми людини, нації та культури у творчості українських літературних модерністів (Микола Хвильовий, Микола Зеров, Олександр Олесь).

24. Гуманістичні пошуки сучасної вітчизняної поезії (Василь Стус, Микола Вінграновський, Іван Драч, Дмитро Павличко, Ліна Костенко).

25. Поетична хвиля українського кіно (Сергій Параджанов, Юрій Ільєнко, Леонід Осика, Іван Миколайчук).

6. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ»

1. Предмет, завдання і періодизація курсу «Історія України та національної культури».
2. Наукове визначення поняття «культура».
3. Основні функції культури.
4. Формування людської цивілізації на території України. Періодизація первісного суспільства.
5. Перші етнічні утворення на території України: киммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни.
6. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
7. Походження слов'ян: венеди, анти, склавини. Їх розселення, заняття, суспільний устрій, побут, звичаї.
8. Виникнення і становлення Києво-Руської держави.
9. Хрещення Русі та його історичне значення для розвитку української культури.
10. Політичний устрій та соціально-економічний розвиток Києво-Руської держави.
11. Політична роздробленість Києво-Руської держави: причини і наслідки.
12. Розвиток писемності, освіти, літератури в Київській Русі.
13. Монументальний живопис та іконопис Київської Русі. Фрески. Мозаїки.
14. Утворення й розвиток Галицько-Волинської держави і її роль в історії української державності
15. Приєднання українських земель іноземними державами в XIV–XVI ст. Кревська (1385) та Люблінська (1569) унії.
16. Політичне, соціально-економічне становище та духовно-культурний розвиток українських земель у XIV–XVI ст. Берестейська унія (1596).
17. Становлення української культури XIV – середини XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західноєвропейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика і театр).
18. Виникнення та феномен українського козацтва: військова організація й військове мистецтво.
19. Військові дії у 1648–1653 рр. Зборівський і Білоцерківський мирні договори.
20. Особливості українського бароко.
21. Утворення Української гетьманської козацької держави середини XVII ст. Її політичний та адміністративно-територіальний устрій, економічні відносини.
22. Переяславська угода і Березневі статті (1654), їх наслідки для України.
23. Соціальні рухи в Україні: гайдамацтво, коліївщина, опришківство.

24. Обмеження козацької автономії та скасування Гетьманщини у XVIII ст. Ліквідація Запорізької Січі.

25. Архітектура та образотворче мистецтво доби бароко і рококо.

26. Музична та театральна культура XVI-XVIII ст.

27. Політичне становище й соціально-економічний розвиток України у складі Російської імперії та Австрійської монархії наприкінці XVIII ст. - першій половині XIX ст.

28. Національне відродження в Україні в першій чверті XIX ст. Масонський і декабристський рухи.

29. Кирило-Мефодіївське товариство та «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху й культури України.

30. Особливості політичного й соціально-економічного розвитку українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій у другій половині XIX ст.

31. Суспільно-політичне життя і національний рух в Україні у другій половині XIX ст.

32. Українська культура другої половини XIX ст. (архітектура, література, музика, театр).

33. Перша світова війна і Україна. Українські січові стрільці.

34. Створення та діяльність Української Центральної Ради. Проголошення УНР.

35. Російсько-українська війна 1917-1918 рр. Героїзм і трагедія Крут.

36. Четвертий Універсал Української Центральної Ради. Брест-Литовський мирний договір УНР із Центральними державами: досягнення і прорахунки.

37. Українська культура доби Української Центральної Ради.

38. Українська Держава Павла Скоропадського.

39. Прихід до влади Директорії, її склад, соціально-економічна й політична програми.

40. Листопадова національно-демократична революція (1918), проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.

41. Акт злуки УНР і ЗУНР (1919), проблеми соборності України.

42. Боротьба за українські землі в 1919-1921 рр. Причини поразки української національної революції.

43. Новітні тенденції культури за часів Гетьманату, Директорії УНР і ЗУНР.

44. Причини переходу до нової економічної політики (НЕП). Впровадження та реалізація НЕП в Україні. Вхід України до складу СРСР.

45. Голод 1921–1923 рр. УСРР у роки нової економічної політики.

46. Політика українізації, її суть і наслідки.

47. Індустріалізація в УСРР: завдання, характерні ознаки та прорахунки.

48. Колективізація в УСРР: причини і наслідки.

49. Голодомор 1932-1933 рр. – геноцид українського народу.

50. Масові політичні репресії більшовицького режиму в УСРР у 20-30-х роках ХХст.

51. Культура в системі суспільних відносин 20-30-х рр. Трагічна доля української інтелігенції.

52. Соціально-економічне й національно-політичне становище Західної України в міжвоєнний період (1921-1938). Діяльність національно-патріотичних організацій.

53. Духовно-культурне становище західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921-1938).

54. Україна в Другій світовій війні. Рух опору. УПА.

55. УРСР у повоєнні роки (1945-початок 1950-х рр.): відбудова народного господарства, голод 1946-1947 рр., зовнішньо-політична діяльність.

56. УРСР на початку 1950-х рр.: суперечливий характер суспільно-політичного життя. Боротьба з українським націоналізмом.

57. УРСР у період десталінізації (1956-1964). «Хрущовська відлига». Соціально-економічний розвиток та суспільно-політичне життя.

58. УРСР у роки «брежнєвського застою» (1964 – початок 1980-х рр.). Сповільнення темпів економічного розвитку. Політика русифікації.

59. Економічні реформи 60-х років, причини їх згорання.

60. Дисидентський та правозахисний рухи. Шістдесятники.

61. Релігійне дисидентство. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні.

62. Соціально-політичний розвиток України в 70-80-ті рр.

63. Особливості культурного розвитку України в 1970-1980-х рр.

64. «Горбачовська перебудова» та її вплив на суспільно-політичні й економічні процеси в Україні. Активізація національного руху.

65. Вплив реалізації політики «перебудови» на українську культуру.

66. Декларація про державний суверенітет УРСР (1990). Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991р.). Всеукраїнський референдум (1 грудня 1991 р.).

67. Прийняття Конституції України 1996 р., її зміст.

68. Революційні події 2004-2014 рр. Анексія Криму. Війна на Донбасі.

69. Україна та українська культура на сучасному етапі.

70. Українська діаспора та її внесок у розвиток державності і культури.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання всіх видів поточного і підсумкового контролю диференційоване і проводиться за 100 бальною шкалою ECTS.

<i>Оцінка ECTS.</i>	<i>Національна шкала</i>	<i>Університетська шкала</i>
A	5 «відмінно»	90-100
B	4 «добре»	80-89
C		70-79
D		60-69
E		50-59
FX	2 «незадовільно»	26-49 (з можливістю повторного складання)
F		1-25 (з обов'язковим повторним курсом)

Оцінка А «Відмінно» виставляється студенту, який володіє глибокими знаннями теоретичного матеріалу, виконав усі передбачені програмою навчання завдання, якість виконання яких оцінена кількістю балів, близькою до максимального. Суттєвим моментом у відповідях студента повинні бути зв'язок теорії з практикою, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

Оцінка В «Дуже добре» – теоретичний курс студентом засвоєний в значній мірі, проте допущені незначні неточності та пропущені окремі пояснення, в основному сформовані необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом; передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, наближеною до максимального.

Оцінка С «Добре» – теоретичний курс студентом засвоєним по суті, але допускаються незначні неточності, неповне викладення матеріалу, деякі навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них не оцінена максимальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.

Оцінка D «Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дані відповіді на частину питань, але не менше 75% від повної відповіді, причому у відповідях не було принципових помилок, наявні прогалини не мають суттєвого характеру, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань виконані, але наявні певні неточності та недоречності, деякі з виконаних завдань містять помилки.

Оцінка E «Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дана відповідь на частину питань, але не менше 60% від повної відповіді, є суттєві неточності та недоречності, порушена послідовність у викладенні

програмного матеріалу, є помилки в формулюванні основних теоретичних положень, відчуваються складнощі у вирішенні практичних питань, практичні навички роботи несформовані, багато з передбачених програмою навчання завдань не виконано або якість виконання деяких з них оцінені кількістю балів, близькою до мінімальної.

Оцінка FX «Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дано правильну відповідь тільки на частину питань (в обсязі менше, ніж 60%), необхідні практичні навички роботи несформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань невиконані, або їх якість виконання оцінені кількістю балів, близькою до мінімального. При додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань.

Оцінка F «Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу незасвоєний, необхідні практичні навички роботи несформовані, усі виконані завдання містять грубі принципові помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до будь-якого значимого підвищення якості виконання навчальних завдань.

Згідно з видами контролю знань і умінь, набутих студентом, 100-бальна шкала передбачає врахування оцінок поточної успішності, балів за контрольну роботу та балів за індивідуальну роботу.

**Розподіл максимальної кількості балів під час оцінювання знань
студентів із дисципліни
«Історія України та національної культури»
(форма підсумкового контролю – залік)**

Максимальну кількість балів у процесі оцінювання знань студентів за підсумками дисципліни розподіляють за вимогами підсумкового контролю у формі заліку. Підсумковий бал визначається на останньому семінарському занятті. Він складається із суми підсумкового бала за семінарські заняття (максимально 70 балів), бала за контрольну роботу (у формі тестів) (максимально 20 балів) і бала за індивідуальну роботу (максимально 10 балів) та в сукупності становить 100 балів. Незадовільні оцінки (за винятком відпрацьованих) не беруть до уваги при додаванні оцінок, але вони входять до переліку загальної кількості оцінок.

8. ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ І ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Історія України та національної культури» розроблена згідно з діючими вимогами, охоплює поточний та підсумковий контроль знань.

Поточний контроль

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється під час лекційних, семінарських, індивідуальних консультаційних занять. Його мета – перевірка знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та з'ясування рівня їхньої підготовленості до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю рівня знань студентів - виявити обсяг, глибину та якість засвоєння матеріалу; а також виявити прогалини у знаннях студентів і реалізувати можливості їх усунення; стимулювати інтерес студентів до предмета.

Форми поточного контролю рівня знань студентів – усне опитування, письмове опитування, тести, дискусійне обговорення, індивідуальне розв'язання практичних завдань, творчих проблемних запитань. За підсумками поточного контролю знань, результати якого відображені в оцінках за семінарські заняття, наприкінці семестру виводять підсумкову оцінку поточного рівня успішності студентів – середнє арифметичне всіх отриманих оцінок.

Пропущені заняття студенти відпрацьовують обов'язково. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з часу його пропуску. Невідпрацьовані вчасно пропущені заняття є підставою для не допуску студента до складання заліку.

Семестровий контроль

Семестровий контроль є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни. Семестровий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку.

Залік – форма підсумкового контролю, зміст якого полягає в оцінюванні засвоєного студентом навчального матеріалу з дисципліни і містить складені змістові модулі, виконані індивідуальні завдання та завдання для самостійної роботи студентів.

Семестровий контроль студентами, які одержали незадовільну підсумкову оцінку (менше 50 балів) або були недопущені до складання семестрового контролю, перескладається згідно з графіком навчального процесу та розпорядженнями Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

9. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Барановська Н. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001). Київ: Альтернативи, 2001. 703 с.
- Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
- Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 2. 688 с.
- Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с.
- Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с.
- Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / за ред. чл-кор. НАН України М. Ф. Котляра. Київ: Наук. думка. 2002. 400 с.
- Горобець В. М. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. Київ: Кріон. 2009. 203 с.
- Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с.
- Гурбик А. Економічне життя українських земель у XII – XVI ст. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження. Київ. 2011. Т. 1. С. 323-372.
- Дашкевич Я. Українські землі в часах Галицько-Волинської державності (кінець X – середина XIV ст.). Пам'ять століть. 2002. № 4. С. 3–21.
- Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 1: (До половини XVII століття). 238 с.
- Ісаєвич Я. Найстаріші документи про діяльність братств на Україні. Історичні джерела та їх використання. 1966. Вип. 2. С. 12-22.
- Історія світової та української культури: підручник для вищ. закл. освіти / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. Київ: Літера ЛТД, 2006. 480 с.
- Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с.
- Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с.
- Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с.
- Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / ред. кол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. Т. 1. 800 с.
- Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с.
- Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Климовський С., Сварник І., Войтович Л., Ващук Д., Блануца А., Черкас Б. Україна: литовська доба 1320-1569. Вид. 2-ге, переробл. / відп. ред. Ю. Ференцева. – Київ: ТОВ «Балтія□Друк». 2017. 176 с.

Косик В. Правда історії: Роки окупації України 1939- 1944 (Збірник статей). Київ: Укр. вид. спілка. 2008. 184 с.

Котляр М. Ф. Економічні та соціальні процеси в Галицько-Волинській Русі. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження. Київ. 2011. Т. 1. С. 289-314.

Крилова Н. Центральна Рада: від автономії до незалежності. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1, ч. 1. С. 17-21.

Кульчицький В. С., Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Галицько□Волинська держава (1199–1349): монографія. Львів: БІБЛЬОС, 2005. 280 с.

Кульчицький С. Утвердження незалежної України: перше десятиліття. Український історичний журнал. 2001. № 4. С. 3–41.

Луцький О. Культурне життя в роки війни. Історія України. Львів. 1996. С. 321-325.

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 413 с.

Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657. Збірник за документами актових книг. Київ. 2008. 1011 с.

Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. 2010. 590 с.

Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: Персональний вимір. Київ: Інститут історії України НАН України. 2016. 518 с.

Полянський О. Український рух опору в 1921–1939 рр.: підручники і посібники. Тернопіль: 2004. 64 с.

Ричка В. М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації Український історичний журнал. 2001. № 2. С. 23–33.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. 589 с.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1997. Т. 2: 10 груд. 1917 р. – 29 квіт. 1918 р. 423 с.

Український гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. у 2 кн. / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бачинська, В. Горобець (заст. відп. ред.), О. Гуржій, В. Матях (відп. секр.), Ю. Мицик, В. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб (заст. відп. ред.). НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 580 с.

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3-х т. Київ, 1990. Т. 2. 566 с.